

การมีส่วนร่วมในการบริหารงานวิชาการ ของครูปฐมวัย โรงเรียนในสังกัด
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต 2

A PARTICIPATION IN ACADEMIC ADMINISTRATION OF KIDERGARTEN TEACHERS
AT SCHOOLS UNDER THE SARABURI PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA
OFFICE 2

นพรัตน์ สังข์ทอง ธนินาฏ ณ สุนทร และกาญจนา ภัทราวินวัฒน์
Nopparat Sangthong, Taneenart Na-soontorn, and Kanchana Patrawiwat

หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา
มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น กรุงเทพมหานคร

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมในการบริหารงานวิชาการของครูปฐมวัย โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต 2 2) เพื่อเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในการบริหารงานวิชาการของครูปฐมวัย จำแนกตามขนาดของโรงเรียน ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต 2 และ 3) เพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการบริหารงานวิชาการ ของครูปฐมวัยประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นครูผู้ปฏิบัติการสอนในระดับชั้นปฐมวัย ในระดับชั้นอนุบาล 1-ชั้นอนุบาล 2 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2553 โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต 2 จำนวน 234 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า

1. การมีส่วนร่วมในการบริหารงานวิชาการของครูปฐมวัย โรงเรียน ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต 2 ในภาพรวมมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง ($\mu = 3.04$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ($\mu = 3.20$) ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการนิเทศ ($\mu = 2.89$)

2. ผลการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในการบริหารงานวิชาการของครูปฐมวัย โรงเรียน ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต 2 จำแนกตามขนาดของโรงเรียน ในภาพรวมมีการมีส่วนร่วมในการบริหารงานวิชาการของครูปฐมวัย แตกต่างกัน โดยโรงเรียนที่มีขนาดกลาง ครูมีส่วนร่วมมากกว่าโรงเรียนขนาดเล็กและโรงเรียนขนาดใหญ่ตามลำดับ โดยเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ครูมีส่วนร่วมในการบริหารงานวิชาการแตกต่างกัน โดยครูในโรงเรียนขนาดกลาง มีส่วนร่วมในการบริหารงานวิชาการด้านการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ด้านการวัดและประเมินผล ด้านสื่อเพื่อการพัฒนาการเรียนรู้ ด้านหลักสูตร และด้านวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้

มากกว่าครูในโรงเรียนขนาดเล็ก และขนาดใหญ่ ตามลำดับ ส่วนด้านการนิเทศ ครูในโรงเรียนขนาดเล็ก มีส่วนร่วมในการบริหารมากกว่าครูในโรงเรียนขนาดกลาง และขนาดใหญ่ ตามลำดับ

3. ข้อเสนอแนะแนวทางการส่งเสริมให้ครูปฐมวัย โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต 2 มีส่วนร่วมในการบริหารงานวิชาการ สูงสุด 3 อันดับแรก คือ 1) ควรจัดให้มีการอบรมเรื่องการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ผู้เรียนระดับปฐมวัย 2) ควรจัดให้มีการอบรมเรื่องการพัฒนาหลักสูตรสำหรับครูปฐมวัย และ 3) ควรมีการอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อจัดทำสื่อเพื่อการพัฒนาการเรียนรู้ผู้เรียนระดับปฐมวัย

ABSTRACT

This research aimed to study, compare, and study a guideline to promote a participation in academic administration of kindergarten teacher at schools under the Saraburi Primary Educational Service Area Office 2 classified by school size. Population used in this research was teachers teaching at the kindergarten level 1 to 2 of the 1st semester in the educational year of 2553 at schools under the Saraburi Primary Educational Service Area Office 2 totally 234 cases. Tool used in this research was a questionnaire. Statistics used in data analysis were frequency, percentage, mean, standard deviation.

The research was found as follows:

A participation in academic administration of kindergarten teachers at schools under the Saraburi Primary Educational Service Area Office 2 in overall was at a moderate level ($\mu=3.04$). Considering in each aspect, it was found that learning experience aspect had the highest average ($\mu=3.20$) and observation aspect had the lowest average ($\mu=2.89$).

Results of comparison in a participation in academic administration of kindergarten teachers at schools under the Saraburi Primary Educational Service Area Office 2 classified by school size, in overall a participation in academic administration of kindergarten teachers was different. Teacher at school with medium size participated much more than teacher at school with small size and teacher at school with large size respectively. Considering by each aspect, it was found that teacher participated in academic administration differently. Teacher at school with medium size participated in academic administration in learning experience aspect, evaluation and measurement aspect, media for learning development aspect, curriculum aspect, and research for learning development aspect much more than teacher at school with small size and teacher at school with large size respectively.

Recommendations for a guideline to promote a participation in academic administration of kindergarten teachers at schools under the Saraburi Primary Educational Service Area Office 2 to participate in academic administration at the first 3 order were to organize a training course on a research for learning development for kindergarten learner, to organize a training course on a curriculum development for kindergarten teacher, and organize a workshop on producing media for learning development for kindergarten learner.

คำสำคัญ

การมีส่วนร่วม การบริหารงานวิชาการ ปฐมวัย

ความสำคัญของปัญหา

การจัดการศึกษาของโรงเรียนในภาครัฐและเอกชนมีการพัฒนาในหลายระดับ คือ ระดับปฐมวัย ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา ซึ่งทุกระดับมีความสำคัญสำหรับเด็ก โดยมีนักการศึกษาได้ให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษาในระดับปฐมวัยโดยกล่าวว่า เด็กวัยก่อน 6 ขวบ เป็นวัยทองของชีวิต หากต้องการให้พลเมืองเป็นแบบไหน ก็จะต้องปูพื้นฐานให้ที่ก่อน 6 ขวบนี้ การจะรอการพัฒนาที่ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาหรือระดับอุดมศึกษาก็จะสายเกินไป (ราศี ทองสวัสดิ์, 2542) ซึ่งนับว่าการศึกษাপฐมวัยมีความสำคัญในการเริ่มต้นของชีวิตมนุษย์เพราะการจัดการศึกษาระดับนี้เป็นการปูพื้นฐานชีวิตให้กับเด็ก โดยมีเป้าหมายเพื่อกระตุ้นให้เด็กได้เจริญเติบโตและพัฒนาไปสู่รูปแบบของการพัฒนาเด็กปฐมวัย คือ การพัฒนาด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา มิได้มุ่งเน้นให้เด็กเรียนรู้เนื้อหาวิชาแต่ต้องการให้พัฒนาการรับรู้และประสาทสัมผัสพัฒนาการสื่อสารโดยการฟัง พูด พัฒนาด้านบุคลิกภาพ มีความรู้สึกที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น มีการตัดสินใจได้ถูกต้อง รู้จักคิดวางแผนในการทำกิจกรรม มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม และสามารถปรับตัวอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข มีความรัก ชื่นชอบ และภูมิใจในศิลปวัฒนธรรม ประเพณีที่ดั้งเดิมของชาติ และมีคุณธรรมจริยธรรม (สิริมา ภิญโญอนันตพงษ์, 2545) โดยหลักการจัดการศึกษายังยึดหลักสำคัญ คือ ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ถือว่า “ผู้เรียนสำคัญที่สุด” กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตนเองได้ตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ (บุญเชิด ภิญโญอนันตพงษ์, 2544)

การจัดการศึกษาระดับปฐมวัยจะประสบผลสำเร็จได้นั้น ขึ้นอยู่กับกระบวนการจัดการและวิธีการดำเนินการของแต่ละโรงเรียนที่จะนำหลักสูตรและการจัดกระบวนการเรียนรู้ไปใช้ได้อย่างไร การบริหารงานวิชาการจึงถือเป็นงานหลักของการบริหารสถานศึกษา บัญชา อึ้งสกุล (2542) และอนันตชัย อุทัยพัฒนาชีพ (2544) กล่าวสอดคล้องกันว่า การบริหารในปัจจุบันหรือจะเรียกว่าการบริหารสมัยใหม่จึงได้นำแนวคิดเชิงมนุษยสัมพันธ์ด้วยการบริหารและตัดสินใจ โดยยึดหลักด้านจิตใจของการทำงานเพื่อที่จะได้ทั้งมือ หัวใจ และความคิด โดยการให้ผู้ปฏิบัติงานมีส่วนร่วมในการบริหาร การเปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงานมีส่วนร่วมในการบริหารจะทำให้ผู้ปฏิบัติงานเกิดความรู้สึกเกี่ยวข้องผูกพันกับงานหรือองค์การ ความรู้สึกเกี่ยวข้องผูกพันนี้ หากได้มีการตัดสินใจ

ดำเนินการอย่างหนึ่งอย่างใดร่วมกันแล้วจะเป็นผลให้เกิดข้อผูกมัดหรือสิ่งที่ตกลงใจร่วมกัน ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎี สุนทรายุทธ (ม.ป.ป.) ที่กล่าวว่า ผู้บริหารจะทำงานคนเดียวไม่ได้ จะต้องทำงานเป็นกลุ่ม ดังนั้นการวินิจฉัยสั่งการควรให้บุคคลได้รับรู้และเข้าใจด้วย หากผู้ปฏิบัติงานได้มีโอกาสร่วมในการตัดสินใจบางอย่างแล้ว จะทำให้ผู้ปฏิบัติงานตระหนักในความสำคัญของผู้ปฏิบัติงานเองว่า ตนเป็นส่วนหนึ่งขององค์การ เป็นการลดความไม่พึงพอใจของผู้ปฏิบัติงานได้ด้วย นอกจากนี้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542) มาตรา 39 กำหนดไว้ชัดเจนให้กระทรวงศึกษาธิการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา ทั้งด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารงานทั่วไป ไปยังคณะกรรมการและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาโดยตรง จากนั้นแห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติดังกล่าว ผู้บริหารโรงเรียนจะต้องดำเนินงานเกี่ยวกับเรื่องของการศึกษาโดยความร่วมมือของบุคคลหลายๆ ฝ่าย ในการสร้างสรรค์ กิจกรรมต่างๆ เพื่อพัฒนาสมาชิกของสังคมหรือผู้เรียนในทุกๆ ด้าน

ที่ผ่านมาครูผู้สอนระดับปฐมวัยมีส่วนร่วมในการบริหารงานวิชาการค่อนข้างน้อย ทั้งที่ในความเป็นจริงแล้วครูผู้สอนระดับปฐมวัยต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารงานวิชาการในทุกกระบวนการ ด้วยเหตุที่ว่างานวิชาการในระดับปฐมวัยมีความแตกต่างจากงานวิชาการในระดับอื่นๆ คือ การจัดการศึกษาในระดับปฐมวัยไม่มุ่งเน้นการจัดการเรียนรู้อย่างวิชาการ แต่จะเน้นในด้าน การเตรียมความพร้อมของเด็ก เช่น เป้าหมายและวัตถุประสงค์ของหลักสูตรระดับปฐมวัยที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้มีความพร้อมในด้านพัฒนาการทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านร่างกาย ด้านอารมณ์ ด้านสังคม และด้านสติปัญญา โดยบูรณาการผ่านการเล่นของผู้เรียนที่สอดคล้องกับพัฒนาการตามวัย และสอดคล้องกับการทำงานของสมองของผู้เรียน การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ในระดับปฐมวัยยึดหลักบูรณาการที่ว่า หนึ่งแนวคิดเด็กสามารถเรียนรู้ได้หลายกิจกรรม หนึ่งกิจกรรมเด็กเรียนรู้ได้หลายทักษะและหลายประสบการณ์สำคัญ (กรมวิชาการ, 2546) ดังนั้นจำเป็นต้องให้ผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจในขอบข่ายงานวิชาการเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารงานวิชาการในระดับปฐมวัย

หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 ซึ่งได้ระบุไว้อย่างชัดเจนว่า การพัฒนาเด็กปฐมวัยต้องใช้บุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถในการจัดการศึกษา ดังนั้นผู้วิจัยจึงศึกษาการมีส่วนร่วมในการบริหารงานวิชาการของครูปฐมวัยในด้านหลักสูตร ด้านการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ด้านการวัดและประเมินผล ด้านสื่อเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ ด้านวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ และด้านกรณีพิเศษ ของครูปฐมวัยโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต 2 ตามขอบข่ายการบริหารงานวิชาการจากสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2536) และกมล ภูประเสริฐ (2544) และผลของการวิจัยครั้งนี้จะเป็นแนวทางในการพัฒนาครูปฐมวัยให้มีความรู้ ความสามารถ มีความเชี่ยวชาญในสาขาที่สอนและงานในความรับผิดชอบ เพื่อรองรับการประเมินภายนอกครั้งที่ 3 ปีการศึกษา 2553 และส่งผลดีต่อการจัดการศึกษาของประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้าต่อไป

โจทย์วิจัย

ครูปฐมวัยที่สังกัดโรงเรียนที่มีขนาดแตกต่างกัน มีส่วนร่วมในการบริหารงานวิชาการแตกต่างกันหรือไม่

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมในการบริหารงานวิชาการ ของครูปฐมวัย โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต 2
2. เพื่อเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในการบริหารงานวิชาการของครูปฐมวัย จำแนกตามขนาดของโรงเรียน ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต 2
3. เพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการบริหารงานวิชาการ ของครูปฐมวัย

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นครูผู้ปฏิบัติการสอนในระดับชั้นปฐมวัย ในระดับชั้นอนุบาล 1 - ชั้นอนุบาล 2 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2553 โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต 2 จำนวน 234 คน การวิจัยครั้งนี้ศึกษาจากประชากรทั้งหมด

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถามซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง โดยแบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งมีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List) จำนวน 6 ข้อ ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการบริหารงานวิชาการ ซึ่งแบ่งเป็น 6 ด้าน ได้แก่ ด้านหลักสูตร ด้านการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ด้านการวัดและประเมินผล ด้านสื่อเพื่อการพัฒนาการเรียนรู้ ด้านวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ และด้านการนิเทศ ที่ได้กำหนดการให้คะแนนการตอบแต่ละตัวเลือกของข้อความของระดับการปฏิบัติที่มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ และตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะแนวทางในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการบริหารงานวิชาการของครูปฐมวัย โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต 2 ซึ่งมีลักษณะเป็นคำถามปลายเปิด (Open- End) ตามการดำเนินการ 6 ด้าน ซึ่งแบบสอบถามซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นมีค่า IOC เท่ากับ 0.8-1.0 และค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.96

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปโดยการแจกแจงความถี่ (Frequency) และหาค่าร้อยละ (Percentage)
2. วิเคราะห์การมีส่วนร่วมและเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในการบริหารงานวิชาการของครูปฐมวัย โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต 2 โดยหาค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)
3. วิเคราะห์ข้อเสนอแนะแนวทางในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการบริหารงานวิชาการของครูปฐมวัย โรงเรียน ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต 2 โดยใช้การสังเคราะห์และเรียงเรียงประกอบการแจกแจงความถี่

ผลการวิจัย

1. การมีส่วนร่วมในการบริหารงานวิชาการของครูปฐมวัย โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต 2 ในภาพรวมมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง ($\mu = 3.04$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ($\mu = 3.20$) ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการนิเทศ ($\mu = 2.89$)

2. การมีส่วนร่วมในการบริหารงานวิชาการของครูปฐมวัย โรงเรียน ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต 2 จำแนกตามขนาดของโรงเรียน ในภาพรวมมีส่วนร่วมในการบริหารงานวิชาการของครูปฐมวัย แตกต่างกัน โดยโรงเรียนที่มีขนาดกลาง ครูมีส่วนร่วมมากกว่าโรงเรียนขนาดเล็กและโรงเรียนขนาดใหญ่ตามลำดับ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ครูมีส่วนร่วมในการบริหารงานวิชาการแตกต่างกัน โดยครูในโรงเรียนขนาดกลาง มีส่วนร่วมในการบริหารงานวิชาการด้านการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ด้านการวัดและประเมินผล ด้านสื่อเพื่อการพัฒนาการเรียนรู้ ด้านหลักสูตร และด้านวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ มากกว่าครูในโรงเรียนขนาดเล็กและขนาดใหญ่ ตามลำดับ ส่วนด้านการนิเทศ ครูในโรงเรียนขนาดเล็ก มีส่วนร่วมในการบริหารมากกว่าครูในโรงเรียนขนาดกลาง และขนาดใหญ่ ตามลำดับ

3. แนวทางการส่งเสริมให้ครูปฐมวัย โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต 2 มีส่วนร่วมในการบริหารงานวิชาการ สูงสุด 3 อันดับแรก คือ ควรจัดให้มีการอบรมเรื่องวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ผู้เรียนระดับปฐมวัย ควรจัดให้มีการอบรมเรื่องการพัฒนาหลักสูตรสำหรับครูปฐมวัย และควรมีการอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อจัดทำสื่อเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ผู้เรียนระดับปฐมวัย

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมในการบริหารงานวิชาการของครูปฐมวัย โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต 2 ผู้วิจัยมีประเด็นที่น่ามาอภิปรายผล ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการบริหารงานวิชาการของครูปฐมวัย โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต 2 ในภาพรวมมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทุกด้านมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง โดยเรียงตามลำดับ ดังนี้คือ

1.1 ด้านหลักสูตร พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การมีส่วนร่วมในการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกที่เอื้อต่อการนำหลักสูตรไปใช้ เช่น การจัดสื่อ วัสดุ อุปกรณ์ต่างๆ ทั้งนี้เป็นเพราะตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 2 พ.ศ. 2545 ได้กล่าวถึงการกำหนดแนวทางการศึกษาโดยยึดหลักผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้ และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด ดังนั้นหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยค่อนข้างหรือแตกต่างจากหลักสูตรการศึกษาระดับอื่นๆ ตรงที่ไม่ใช่หลักสูตรเน้นเนื้อหาวิชา ไม่ใช่หลักสูตรเน้นประสบการณ์ ไม่ใช่หลักสูตรเน้นการแก้ปัญหาหรือสมรรถนะ แต่เป็นหลักสูตรที่เน้นพัฒนาการ โดยมีอายุและพัฒนาการตามวัยของผู้เรียนเป็นกรอบการพัฒนาสาระและประสบการณ์ หลักสูตรการศึกษาปฐมวัยสำหรับเด็กอายุ 3-5 ปี มุ่งให้เด็กมีพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา

ที่เหมาะสมกับวัย ความสามารถและความแตกต่างระหว่างบุคคล การจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัยอายุ 3-5 ปี จะไม่จัดเป็นรายวิชาแต่จัดในรูปของกิจกรรมบูรณาการผ่านการเล่น เพื่อให้เด็กเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงเกิดความรู้ ทักษะ คุณธรรม จริยธรรม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของเยาเวพา เดชะคุปต์ (2542) ที่กล่าวว่า หลักสูตรสำหรับเด็กปฐมวัยควรเป็นการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ เพื่อให้เหมาะสมกับความต้องการของธรรมชาติเด็ก กิจกรรมที่จัดให้เด็กปฐมวัยควรเปิดโอกาสให้เด็กรู้จักแก้ปัญหา และแสดงความรู้สึกนึกคิดของตนอย่างอิสระ โดยครูควรสร้างบรรยากาศที่เหมาะสมให้กับเด็ก จัดเตรียมกิจกรรม ของเล่น และสื่อการเรียนหลายๆ อย่างไว้ให้เด็กได้มีโอกาสเลือก เพื่อให้เด็กได้เจริญเติบโตอย่างเหมาะสม

1.2 ด้านการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ พบว่าข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ และจินตนาการให้กับเด็กปฐมวัย ทั้งนี้เป็นเพราะครูปฐมวัยส่วนใหญ่เห็นความจำเป็นในการจัดการเรียนการสอนที่มุ่งให้ผู้เรียนเรียนอย่างมีความสุข โดยมีครูเป็นผู้จัดทำแผนการจัดประสบการณ์ให้สอดคล้องกับพัฒนาการของเด็ก ครูปฐมวัยส่วนใหญ่จึงเห็นความสำคัญในการอบรมเพื่อพัฒนาความรู้ในการนำเอาความรู้ที่ได้มาจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพตามกระแสของการปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 2 พ.ศ. 2545 ที่ว่าการจัดการศึกษาต้องยึดหลักที่ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ ซึ่งครูปฐมวัยจะต้องสนับสนุนและเป็นแหล่งความรู้ให้กับเด็ก ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Joane Hendrick (1994) ที่กล่าวว่า แนวการจัดประสบการณ์ในเด็กปฐมวัยควรมีขอบข่ายโดยพิจารณาภาพเด็กโดยส่วนรวมทั้งหมดเป็นหลักในการจัดแนวประสบการณ์ให้กับเขาเหล่านั้น ซึ่งผู้ที่เกี่ยวข้องกับเด็กปฐมวัยควรสอนกระตุ้นและส่งเสริมพัฒนาการทุกด้านของเด็กให้เจริญเติบโตไปพร้อมๆ กัน โดยยึดหลักว่าเด็กคือใคร และเด็กต้องการอะไร เพิ่มความสามารถในการพัฒนาเด็ก โดยเน้นให้เด็กมีความมั่นใจตนเอง และเห็นคุณค่าของตนเอง พัฒนาการทางด้านร่างกายและอารมณ์ให้ด้อยอยู่เสมอ ผ่านกระบวนการเรียนรู้แบบปฏิบัติจริง มีส่วนร่วมประสบการณ์กับบุคคลและทำกิจกรรมต่างๆ และเปิดโอกาสให้เด็กเรียนรู้อย่างอิสระโดยผ่านการเล่น มีโอกาสตัดสินใจด้วยตนเอง

1.3 ด้านการวัดและประเมินผล พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การมีส่วนร่วมในการจัดทำแฟ้มสะสมผลงานเพื่อประเมินเกณฑ์ตามสภาพจริง ทั้งนี้เป็นเพราะการประเมินพัฒนาการสำหรับการศึกษาก่อนปฐมวัยเป็นการตรวจสอบระดับพัฒนาการตามวัยของเด็กเพื่อให้ทราบถึงความก้าวหน้าของพัฒนาการด้านต่างๆ ตลอดจนพฤติกรรมและความสามารถของเด็ก และเพื่อให้ได้ข้อมูลมาประกอบ การตัดสินใจจัดประสบการณ์ให้สอดคล้องกับพัฒนาการของเด็กแต่ละด้าน และพัฒนาศักยภาพของเด็กแต่ละคนได้ถึงขั้นสูงสุด วิธีการประเมินพัฒนาการของเด็กใช้กระบวนการสังเกต การจดบันทึก การแสดงออกของเด็กทั้งด้านพฤติกรรมและผลงาน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของกุลยา ตันติผลาชีวะ (2547) ที่กล่าวว่า ลักษณะของการประเมินการเรียนรู้จำแนกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ การประเมินอย่างเป็นทางการ และการประเมินอย่างไม่เป็นทางการ ซึ่งการประเมินอย่างไม่เป็นทางการเป็นการประเมินเพื่อดูการจัดการเรียนการสอนทั่วไป ดูสภาพการเรียนของเด็ก เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินเป็นเครื่องมือที่ครูสร้างใช้ประเมินในชั้นเรียน ได้แก่ แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ และ

การสะสมผลงาน (Portfolio) ซึ่งมีจุดประสงค์เพื่อช่วยในการพัฒนาการเด็กเป็นรายบุคคล ปรับปรุง การเรียนการสอนของครู ลักษณะการประเมินจะเน้นการประเมินตามสภาพจริง เพิ่มสะสมผลงาน ของเด็ก เช่น รูปที่ได้กวาดหรือระบายสี ผลงานทางศิลปะต่างๆ งานเขียนและงานทางคณิตศาสตร์ ของเด็ก เป็นส่วนหนึ่ง que แสดงให้ทราบถึงกระบวนการเรียนรู้ พัฒนาการและความก้าวหน้าของเด็ก

1.4 ด้านสื่อเพื่อการพัฒนาการเรียนรู้ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การมีส่วนร่วม ในการจัดหาสื่อเพื่อพัฒนาการของเด็กทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านร่างกาย อารมณ์-จิตใจ สังคม สติปัญญา ทั้งนี้เป็นเพราะเด็กปฐมวัยเป็นวัยของการสร้างเสริมพัฒนาการเด็กต้องการประสบการณ์การเรียนรู้ การฝึกหัด การค้นคว้าและทดลอง อุปกรณ์การเรียน ของเล่น และประสบการณ์ที่จัดให้แก่เด็กจะมีความหมายต่อเด็กมาก ความแปลกของสี ลักษณะ ขนาด รูปร่างประเภทของอุปกรณ์ต่างๆ ที่เด็กสัมผัสเป็นสิ่งสร้างเสริมการเรียนรู้และพัฒนาการให้แก่เด็กทั้งสิ้น สื่อการเรียนรู้เป็นเครื่องมือสำหรับ ช่วยสร้างเสริมการเรียนรู้ให้กับเด็ก รวมถึงช่วยให้การเรียนรู้ของเด็กขยายขอบเขตกว้างขวางมากขึ้น ในการจัดการเรียนการสอนสำหรับเด็กปฐมวัยสื่อการเรียนการสอนนับว่าเป็นสิ่งสำคัญที่เป็นตัวช่วยให้เด็กเกิด ความสนใจในกระบวนการเรียนการสอน มีหน้าที่เป็นตัวนำความต้องการของครูไปสู่ นักเรียนอย่างถูกต้องและรวดเร็วเป็นผลให้เด็กเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปตามจุดมุ่งหมายของ การสอนได้อย่างถูกต้อง ทั้งนี้เพราะสื่อจะช่วยให้เด็กได้รับประสบการณ์ตรงโดยผ่านประสาทสัมผัส ทั้งห้า และยังช่วยให้เกิดความสนุกสนานเพลิดเพลิน เปิดโอกาสให้เด็กได้ฝึกความคิดสร้างสรรค์ ตามจินตนาการของตน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ กรมวิชาการ (2541) ที่กำหนดว่า การเรียน การสอนจะเกิดผลดีจำเป็นที่ครูจะต้องคิดออกแบบและวางแผนไว้ล่วงหน้าโดยอาศัยความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการเรียนการสอนที่มีเป้าหมายเพื่อให้ นักเรียนได้รับความรู้และ มีความสามารถในเรื่องใดและในระดับใดตามที่กำหนดการออกแบบวางแผนการเรียนการสอน ด้วยความรอบคอบและเป็นการสร้างสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม ที่จะช่วยให้นักเรียนสามารถเรียนรู้ และบรรลุเป้าหมายทางการเรียน สื่อการเรียนการสอนนับว่าเป็นส่วนประกอบสำคัญในการสร้าง สภาพแวดล้อมของการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ ในการวางแผนจัดเตรียมการเรียนการสอนครู จะต้องพิจารณาเลือกสื่อการเรียนการสอนที่สัมพันธ์กับจุดประสงค์และเนื้อหาสาระของการเรียน รวมทั้งเหมาะสมกับนักเรียนด้วย

1.5 ด้านวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การมีส่วนร่วม ในการอบรมสัมมนาเกี่ยวกับกระบวนการทำวิจัยในชั้นเรียน ทั้งนี้เป็นเพราะการวิจัยเป็นงานที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในสังคมการศึกษาปัจจุบันอย่างมาก ทั้งนี้เป็นผลสืบเนื่องมาจาก การปฏิรูป การศึกษา ครูเริ่มให้ความสนใจการวิจัยและผลิตผลงานวิจัยออกมาเป็นจำนวนมาก ทั้งการวิจัย เพื่อแก้ปัญหาในชั้นเรียน การวิจัยเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ และการวิจัยเพื่อพัฒนา กระบวนการวิจัย ในชั้นเรียนเป็นกระบวนการที่ทำให้ครูประสานการจัดการเรียนการสอนของครูเข้ากับการเรียนรู้ของ ผู้เรียนที่สามารถสร้างให้ครูมีความรู้ความเข้าใจปรากฏการณ์ของชั้นเรียนเพื่อการพัฒนาได้ ครูสามารถทำวิจัยในชั้นเรียนได้ตลอดเวลาที่ครูสนใจและต้องการทำวิจัย เพราะสิ่งที่ครูได้คือครู ได้ปรับปรุงสิ่งที่ครูพบหรือกระทำอยู่ได้แก่ การจัดการเรียนการสอน การจัดสิ่งแวดล้อมการเรียน การเรียนรู้ การใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้สิ่งที่ครูจะได้ตามมาคือการเปลี่ยนแปลงเพื่อ การพัฒนา ได้แก่ การใช้นวัตกรรมการสอน หรือการพัฒนาสื่อการสอน และวิธีสอน ซึ่งสอดคล้องกับ

แนวคิดของสำนักงานการศึกษากรุงเทพมหานคร (2544) ที่กล่าวว่า การวิจัยในชั้นเรียนเกิดจากความต้องการของครูผู้สอนที่จะปรับปรุงเปลี่ยนแปลงกิจกรรมการเรียนรู้ และพัฒนาสื่อการเรียนรู้ เพื่อแก้ปัญหาที่เกิดจากการจัดกระบวนการเรียนรู้ในชั้นเรียน โดยคำนึงถึงความรู้ความสามารถของผู้เรียนแต่ละคนที่แตกต่างกันเป็นสำคัญ และเน้นที่ผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างเป็นระบบ มีเป้าหมายและมีเหตุผล

1.6 ด้านการนิเทศ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การมีส่วนร่วมในการประชาสัมพันธ์ เผยแพร่การนิเทศภายในโรงเรียนอย่างเป็นระบบ ทั้งนี้เป็นเพราะในปัจจุบันการนิเทศการศึกษามีความจำเป็นต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษามาก เพราะการนิเทศการศึกษาเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่จะช่วยเหลือสนับสนุนให้กระบวนการเรียนการสอนให้มีคุณภาพและบรรลุเป้าหมาย การนิเทศในระดับปฐมวัยมีส่วนช่วยให้ครูปฐมวัยได้เข้ามามีส่วนร่วมในการช่วยเหลือแนะนำเพื่อนครูให้มีการปรับปรุงการจัดกิจกรรม การจัดทำสื่อการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับเด็ก โดยอาศัยความร่วมมือจากเพื่อนครูและบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาทุกฝ่าย การนิเทศจึงมีบทบาทสำคัญในการพัฒนางานบริหารและวิชาการให้ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพทั้งครูปฐมวัยและเด็ก ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของแสน สมนึก (2541) ที่เสนอว่า การนิเทศภายในโรงเรียนมีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการส่งเสริมคุณภาพการเรียนการสอน และสามารถแก้ปัญหาให้ครูสามารถพัฒนาและปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนของตนเอง การนิเทศภายในโรงเรียนจะช่วยให้ครูได้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์และร่วมมือกันวางแผนพัฒนานักเรียนให้มีคุณภาพ และครูเกิดความมั่นใจ มีขวัญและกำลังใจ รวมทั้งเกิดความภูมิใจในการปฏิบัติงานของตนเอง ทำให้ประสบความสำเร็จในการรวมพลังครูผู้สอนเพื่อให้ความสามารถในการพัฒนาและปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนของตนเองให้ดียิ่งขึ้น

2. การมีส่วนร่วมในการบริหารงานวิชาการของครูปฐมวัย โรงเรียน ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต 2 จำแนกตามขนาดของโรงเรียน ในภาพรวมมีการมีส่วนร่วมในการบริหารงานวิชาการของครูปฐมวัยแตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ครูมีส่วนร่วมในการบริหารงานวิชาการแตกต่างกัน โดยครูในโรงเรียนขนาดกลาง มีส่วนร่วมในการบริหารงานวิชาการด้านการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ด้านการวัดและประเมินผล ด้านสื่อเพื่อการพัฒนาการเรียนรู้ ด้านหลักสูตร และด้านวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ มากกว่าครูในโรงเรียนขนาดเล็ก และขนาดใหญ่ ตามลำดับ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะโรงเรียนขนาดเล็กจะมีจำนวนครูน้อย บางครั้งมีครูไม่ครบชั้น ทำให้ครูคนเดียวต้องสอนทั้งสองชั้น ทำให้ครูมีภาระงานด้านการสอนมาก ทำให้การมีส่วนร่วมในการบริหารงานวิชาการน้อย ส่วนโรงเรียนขนาดใหญ่จะมีจำนวนครูมาก ทำให้เกิดการกระจายงานความรับผิดชอบด้านต่างๆ ซึ่งครูบางคนอาจได้รับผิดชอบงานเพียงงานเดียว ทำให้ครูมีส่วนร่วมในการบริหารงานวิชาการในบางงานเท่านั้น ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Hoagland (1986) ที่พบว่า ผู้บริหารและครู-อาจารย์ที่มีอายุ ประสบการณ์ในการทำงาน และขนาดโรงเรียนต่างกัน มีทัศนคติเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจสั่งการแตกต่างกัน ส่วนด้านการนิเทศ ครูในโรงเรียนขนาดเล็ก มีส่วนร่วมในการบริหารมากกว่าครูในโรงเรียนขนาดกลาง และขนาดใหญ่ ตามลำดับ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการนิเทศการศึกษา เป็นวิธีการหนึ่งที่จะช่วยกระตุ้นให้การทำงาน ประสบผลสำเร็จ โดยผ่านตัวกลางหรือบุคคลอื่น เช่น ครูผู้บริหาร หรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา

ซึ่งจำเป็นต้องมีการนิเทศอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ โดยใช้กระบวนการทำงานและความร่วมมือระหว่างผู้นิเทศกับผู้รับการนิเทศเพื่อประสิทธิภาพอันสูงสุด โดยอาจใช้วิธีการประชุม การพูดคุยเกี่ยวกับปัญหา การอบรมปฏิบัติการ รวมทั้งการจัดกิจกรรมต่างๆ ให้ครุได้ มีโอกาสพบปะสังสรรค์ในด้านวิชาการ เนื่องจากโรงเรียนขนาดเล็กมีจำนวนครูน้อย ทำให้โอกาสที่ครูจะมีโอกาสพบปะพูดคุยกันเกี่ยวกับปัญหาในการจัดการเรียนการสอนจึงมีมาก และทุกคนมีโอกาสทำหน้าที่เป็นผู้นิเทศและเป็นผู้รับการนิเทศเท่าๆ กัน ซึ่งต่างโรงเรียนขนาดกลาง และโรงเรียนขนาดใหญ่ ที่ครูก็มักจะมีโอกาสเป็นผู้รับการนิเทศมากกว่าเป็นผู้นิเทศ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ครูในโรงเรียนขนาดเล็ก มีส่วนร่วมในการบริหารงานวิชาการด้านกรนิเทศ มากกว่าครูในโรงเรียนขนาดกลาง และขนาดใหญ่

ข้อเสนอแนะ

เนื่องจากงานวิจัยฉบับนี้เป็นการศึกษาการมีส่วนร่วมในการบริหารงานวิชาการของครูปฐมวัย โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต 2 ผู้วิจัยขอเสนอแนะเพื่อเป็นประโยชน์ในการวิจัยครั้งต่อไปดังนี้

1. ควรมีการศึกษาวิจัยการมีส่วนร่วมในการบริหารงานวิชาการของครูปฐมวัย โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต 2 ด้านการพัฒนาหลักสูตรปฐมวัย โดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ในการบริหารงานวิชาการได้ชัดเจนขึ้น
2. ควรมีการศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารงานวิชาการของครูปฐมวัย โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต 2

บรรณานุกรม

- กมล ภูประเสริฐ. (2544). การบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา. กรุงเทพฯ: ทิปส์ พับบลิคเคชั่น.
- กรมวิชาการ. (2541). แนวทางการจัดประสบการณ์ระดับก่อนประถมศึกษา. กรุงเทพฯ:
คุรุสภาลาดพร้าว.
- _____. (2546). หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546. กรุงเทพฯ: คุรุสภาลาดพร้าว.
- กุลยา ตันติผลาชีวะ. (2547). การจัดกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัย. กรุงเทพฯ: เอดิสัน
เพรส โปรดักส์ จำกัด.
- จร สุนทรายุทธ. (ม.ป.ป.). หลักการและทฤษฎีทางการบริหารการศึกษา. กรุงเทพฯ: เนติกุล.
- บัญชา อิงสกุล. (2542). ผู้บริหารโรงเรียน การวางแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา. วิทยานิพนธ์
การศึกษามหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- บุญเชิด ภิญโญนนท์. (2544). แนวคิดการประเมินผลการเรียนรู้เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ.
ในหนังสืองานวันสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี 12 พฤศจิกายน 2544.
กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- เยาวพา เดชะคุปต์. (2542). การจัดการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย. กรุงเทพฯ: แม็ค.
- ราศี ทองสวัสดิ์. (2542). หลักการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา. ในเอกสารประกอบ
การอบรมครูโรงเรียนเอกชน ระดับก่อนประถมศึกษา. กรุงเทพฯ: คุรุสภาลาดพร้าว.

- สำนักงานการศึกษากรุงเทพมหานคร. (2544). คำสั่งที่ ศธ.1104/1730 เรื่อง การพัฒนา
ประสิทธิภาพการเรียนการสอน โดยใช้สื่อและเทคโนโลยีในโรงเรียนขนาดเล็ก.
กรุงเทพฯ: สำนักงานการศึกษากรุงเทพมหานคร.
- สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. (2536). คู่มือการปฏิบัติงานสำหรับผู้บริหาร
โรงเรียนประถมศึกษา (ฉบับปรับปรุง). กรุงเทพฯ: ครูสภา.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2542). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ
พ.ศ. 2542. กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟิค.
- สิริมา ภิญโญอนันตพงษ์. (2545). หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย. ในเอกสารคำสอนวิชา ปว 692
การวัดและประเมินผลเด็กปฐมวัย. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- แสน สมนึก. (2541). การพัฒนารูปแบบการนิเทศทางไกลเพื่อเสริมสร้างสมรรถภาพการนิเทศ
ภายในของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา. ปรินูญานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- อนันตชัย อุทัยพัฒนา. (2544). การบริหารแบบมีส่วนร่วม. *ข่าวศูนย์กฎหมายธุรกิจ*. 9(91): 36-39.
- Hendrick, J. (1994). *The Whole Child*. St.Louis: Times Mirror/Marshy College
Publishing.
- Hoagland, J.L. (1986). Principals and teacher perceptions of teacher participation
in the decision-making processes in public secondary school with an
without a collective bargaining contrace. *Dissertation Abstracts
International*. 46(1): 3550-A.